

seadus — III lugemisel.
(Vaata tekst protokoll nr. 217(18), veerg 560—563.)

Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu paragrahvide viisi ja lõpuhääletamisel.

üksmeelselt see eelnõu hukka mõisteti. (Tee-deminister O. Köster: Kus Tupitsa tegu ka kiideti heaks.)

Et selle Eesti põllupidajale täitsa kahjuliku eelnõu vastuvõtmist takistada, ei saanud põllumeeste kogude rühm, olles Riigikogus vähemuses, teisiti, kui pidi parlamentliku abinõu — töötakistuse — tarvitusele võtma, et kogu maa tähelepanu juhtida sellele, kuidas Riigikogu enamuseerakonnad, kellel kaugelt vähem õigust Eesti põlluharija rahva nimel rääkida, puhterakondlikkudel motiividel püüavad peale suruda põllupidajaile agronoomilise nõuande korraldust, millest põllupidajate eneste osavõtt eemale surutud ja riigiametnikud asemele seatakse.

A. Jürman (põl) (korra kohta): (J. Klesment, stp: Kas läheb juba lahti?) Palusin korra kohta sõna, ma ütlen juba ette, mitte obstruktsiooni mõttes, vaid tõsiselt korra kohta. Ühes asjas on koalitsioon meile vastu tulnud, ja nimelt võeti 1. päevakorrapunktiks hädatarvilik seaduseelnõu, mis võimaldab seemnevilja muretsemist põllumeestele. (V. Maaker, as: Tulge nüüd teie ka vastu.) Seega võiks tõsiselt kaaluda, kuidas edasi lahendada lahkuminevat küsimust, sest üks tüliküsimus on juba lahendatud, (J. Vain, stp: Selle juures ei tülitseta.) ja sellepärast oleks väga tarvilik vaheaeg teha, et veel kaalutaks, kas tüliküsimuste kohta mingit väljapääsuteed ei leitaks. Seepärast teen ettepaneku,

praegu määrata Riigikogu koosolekule vaheaeg 20 minutiks,

et võimalik oleks küsimust kaaluda. J. Klesment, stp: Kes toetamiseks sõna võtab?)

Juhataja **R. Penno**: (Hääletatakse.) Rkl. Jürman'i ettepaneku poolt on 38 häält, vastu 25 häält, seega on ettepanek vastu võetud.

Vaheaeg kl. 18.40 min. — kl. 19.20 min.

5. Põllumeeste kogude Riigikogu rühma erakorraline teadaanne.

M. Martinson (põl) (erak. tead.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Talumajandusnõuande korraldamise seaduseelnõu on suure elulise tähendusega

kogu Eesti põllumajanduse kohta.

Sel kujul, nagu see eelnõu enamuserühmade poolt Riigikogule esitatud ja nüüd vägivaldselt vastu võtta kavatsetakse, on see täitsa vastuvõtmatu põllumeeste kogude Riigikogu rühmale, kelle seljataga seisab kõige suurem osa Eesti põlluharijaist.

Põllumeeste rühm on selle seaduseelnõu suurtele puudustele Riigikogu tähelepanu juhtinud, seejuures niihästi selle juriidilisele kui ka sisulisele küljele, ilma et need põhjendatud väited enamuserühmade ja isegi Vabariigi Valitsuse esindajate poolt vastuvaidlusi oleksid leidnud. (H. Rebane, põl: Just nii ta on.) Veelgi rohkem, ka enamuserühmadest tunnistati, et see eelnõu puudulik on.

Selle eluvõõra eelnõu vastuvõtmast Eesti põllumehele kinnitas kõige selgemal kujul neil päevil ärapeetud 6. põllumeeste kongress, kus

Säärane talituseviis leidis toetust isegi Vabariigi Valitsuse poolt. Täna enne lõunat kutsus Riigikogu esimees rühmade esindajad enda juurde, et kokkulepet saavutada Riigikogu edaspidise töö kohta, mida talumajandusnõuande korraldamise eel-nõu käik takistamas. Põllumeeste rühm oli nõus, et talumajandusnõuande korraldamise seaduseelnõu I ja II lugemise vahel üldkomisjoni antaks, kui teised rühmad sellega lepivad. Viimaste poolt aga nõuti, et põllumeeste kogude rühm kindlal kujul juba ette teataks, et tema selle seaduseelnõu arutamise puhul nii komisjonis kui ka Riigikogus sellesse eelnõusse heatahtlikult suhtuks ja vastuvõtmist ei takistaks, ükskõik millisel kujul, või kui isegi täpselt senisel kujul see komisjonist tagasi tuleks.

See oli uus vägivald enamuse poolt.

Säärast nõusolekut ei võinud põllumeeste rühm juba ette anda. Arvesse võttes, et valitsuse koalitsioon väevõimuga, mitte vastu seades vähegi põhjendatud vastuväiteid, vaid tugeades arvulisele ülekaalule, on otsustanud jõuga läbi suruda talumajandusnõuande korraldamise seaduse vastuvõtmise, teatab põllumeeste rühm, et tema vastutust selle eluvõõra seaduse eest enda peale ei võta.

Teie võite oma võimuakti teostada, kui teie seda teha ja selle eest vastutust rahva ees kanda soovite ning suudate. (J. Vain, stp:

Teie ärge meie eest muretsege. Kii-
gutage oma lapsi, meie kiigutame
ise.) Teie mõelge ise neid, mis Teie minu
sõnu kordate.

6. Talumajan- Juhataja **R. Penno:**
dusnõuande Sõna on Riigikogu kodu-
korraldamise korra § 72. korras kõne
seadus — I lu- jätkamiseks põllumeeste
gemisel. kogude Riigikogu rühma
esindajana rkl. Tonkman'il.

K. Tonkman (põl), kohalt: Ei tarvita.

Maakomisjoni aruandja **A. Schul-**
bach (lõpusõna): Käesoleva seaduseelnõu
I lugemisel on mõnede Riigikogu liikmete
poolt selle vastu esinetud õige teravate arvus-
tustega. Härra Päts püüdis näidata, nagu
oleks seaduseelnõu oma juriidilise konstrukt-
siooni poolest midagi imelooma taolist, mingi-
sugune unikum. Härra Päts tähendas, see
seadus ei pakkuvat juristidele küllalist pidet
selle määramiseks, missugust iseloomu asu-
tatav büroo kannab. Mõnesuguste tunde-
märkide järgi jõudis härra Päts siiski otsusele,
ta pidavat kandma avalik-õigusliku asutuse
iseloomu. Edasi püüdis härra Päts lahendada
küsimust, missuguste avalik-õiguslike asu-
tuste liiki kuulub käesolev büroo. Härra
Päts leidis, et ta ei ole kutseesindus, ei ole ka
omavalitsuse asutus, ja selle järele jõudis
tulemusele, ta pidavat olema riigiasutus. Sel-
lest lähtekohast läksid järgmised kõnelejad
edasi. Üks neist, härra Johanson, rääkis isegi
palju neist kuldnõopidest, mida büroo agro-
noomid võivad oma kuubede ette panna.
Teine kõneleja, härra Hasselblatt, samuti
härra Pätsi eeldusest välja minnes püüdis
seletada, et siin mõnesugused juriidilised aru-
saamatused tekivad. Mina pean kahetsusega
ütleva, et härra Päts ei ole vaevaks võtnud
tutvuneda meie juriidiliste isikute statuuti-
dega, nendega, mis seni seaduseandlikul teel
maksma pandud. Meie teame, et meil on
näiteks kaitseliit, kes teotseb juriidilise isi-
kuna ja kelle põhikiri on maksma pandud
seaduseandlikus korras. Kui vaatame seda
põhikirja, siis leiame kaitseliidu juriidilise ise-
loomu selgitamiseks ainult sellesama „ime-
paragrahvi“, mis käesoleva seadusega vastu
võetud. See kõneleb, et kaitseliidul on juriidi-
lise isiku õigused. Mitte midagi rohkem.
Edasi on küll räägitud sellest, et kaitseliidul on
õigus loteriisid, basaare korraldada, lasketiirusid
asutada j.n.e., kuid selle kohta, kas kaitse-
liit on avalik-õiguslik asutus või mitte, selle
kohta ei ole midagi öeldud. Aga meie ei ole
kuskilt kuulnud, et kaitseliidu põhikiri oleks
sellepärast ebaloomulik. Peale selle on meil

praegu arutusel haigusekindlustuse seadus. Seal-
leiame haigekassade instituudi, ja kassade
juriidilise iseloomu määramiseks on sisse
võetud samuti määrus, et haigekassadel on
juriidilise isiku õigused. Kas nad avalik-õigus-
likud asutused on või mitte, selle kohta ei ole
seaduses mingit näpunäidet. Tähendab, meie
seaduseandlus on seni pidanud seda küllaliseks,
kui asutatava asutuse kohta on öeldud, et tal
juriidilise isiku õigused on. Kui meie seaduse-
andlus on tahtnud ühele asutusele avalik-õi-
gusliku aluse anda, siis on seda alati eriti
rõhutatud. Ma tuletaksin meelde, et kau-
bandus-tööstuskoja põhikirjas on öeldud, et
tema on avalik-õiguslik asutus, samuti tule-
taksin meelde, kui meil arutati usuühingute
ja nende liitude seadust, siis kristliku rahva-
erakonna rühma poolt tehti ettepanek, sellele
usuühingute keskliidule anda avalikud õigused
ja ta tunnustada avalik-õiguslikuks asutuseks.
See ettepanek ei leidnud küll vastuvõttu, kuid
näitab siiski, et meie seaduseandjad on püsi-
nud arvamisel, et ühelgi asutataval asutusel ei
saa suuremaid õigusi olla, kui need, mis talle
statuudis antud. Kui on tahetud anda mõnele
asutusele avalikke õigusi, siis statuudis püü-
takse seda öelda. Juristid ütlevad küll, et
peale statuudis nimetamise on ka teisi tunde-
märke, mis võivad selgitada asutuse juriidilist
iseloomu, kuid siiski pean tarvilikuks alla
kriipsutada seda tendentsi meie seaduseand-
jate juures, et kui on tahetud avalikke õigusi
anda, siis öeldakse seda statuudis. Kui aga
seda öeldud ei ole, siis ei ole tahetud neid
avalikke õigusi anda ja on tahetud luua era-
õiguslik asutus.

Kui neid tundemärke vaadata, mida lugu-
peetud rkl. härra Päts tõenduseks ette tõi,
et asutatav büroo on avalik-õiguslik asutus,
siis tema tõi kaks tundemärki selleks: 1) ava-
lik-õiguslik asutus olevat büroo seepärast,
et tema töötavat riiklike summadega ja
tema koosseis on sunduslikult kindlaks mää-
ratud. Kuid meil on ka eraõiguslike asutusi,
kes ka riiklike summadega töötavad. Võ-
tame näiteks põllumeeste keskseltsi, kes töö-
tab riiklike summadega just samasuguste
ülesannete teostamisel, nagu asutatav büroogi,
kuid keegi ei taha tõendada, et keskselts oleks
sellepärast avalik-õiguslik asutus. Jääb teine
tundemärk, et büroo koosseis on seadusega
ette nähtud. Kuid ma võin võrdluseks tuua
jällegi sama asutuse, kaitseliidu, kellest eelpool
jutt oli. Tema juhtivate jõudude koosseis on
palju täpsemalt statuudis ette ära määratud,
tema alluvus kaitseministeeriumile on palju
tihedam, kui käesoleva eelnõuga loodava büroo
suhted põllutööstusministeeriumiga. Sellele vaa-
tamata on terve rida juriste — ja olen kuul-

nud, et ka härra Pätsi arvamist olevat järele kuulatud —, kes ütlevad, et kaitseliit ei ole avalik-õiguslik asutus, vaid eraõiguslik asutus. Ometi on kõik need tundemärgid seal palju selgemini näha. See kõik näitab, et ei ole tarvet eelnõuga loodavat bürood tunnustada riiklikuks asutuseks, vaid teda võib lugeda puhteraõiguslikuks, nagu see ka algatajate tahe on olnud. Kui see aga juriidiliselt siiski halb on, et senistes vastuvõetud statuutides õiguslik külg ainult ühe paragrahviga on lahendatud, võib seadusse selguse mõttes veel mõne lisaparagrahvi võtta, kuid see on täiesti võimalik II lugemisel.

Kui läheme välja sellelt seisukohalt, et käesoleva eelnõuga loodav büroo on eraõiguslik asutus, siis langevad ära need juriidilised puudused, millele härra Hasselblatt siin tähelepanu püüdis juhtida, ja ma olen väga rõõmus, et härra Hasselblatt praegu peaga noogutades seda kinnitab.

Mis puutub kõigepealt riigikontrolli revideerimise õigustesse, siis on see karvapealt samasuguses seisukorras, nagu teistes eraõiguslikkudes asutustes, kes riigi käest summasid saavad.

Samuti on lugu tempelmaksustamisega.

Edasi on selge ka ametnikkude vastutuseküsimus. Kui siin räägiti büroo agronoomidest, keda riigiametnikkudeks peeti, siis võin alla kriipsutada, et see vaade ekslik on, sest ei ole kunagi tahetud neile agronoomidele anda riigiametniku õigusi: nad ei ole koosseisudes ette nähtud, ei ka palgaredelis, samuti ei ole neil õigust mingisuguse riikliku pensioni peale, vaid, ümberpöörduvalt, kuuleme, et need ametnikud on ise endid erateenistuses seisvateks pidanud ja on ise endile pensionikassa asutanud, kust nad abi võivad saada. Nii et selles mõttes langevad ära lugupeetud härra Hasselblatt'i poolt ettetoodud väited.

Teiselt poolt härra Hasselblatt tõi ette terve rea teisi asjaolusid, mis juriidilised ei ole. Ta tõstis üles küsimuse, kas meie riiklikult võime heaks kiita, et põllumajanduse alal töötab kaks keskasutust, kas see on otsustarbekohane, et asutus, nagu talumajanduse nõuande büroo, küllalt solidaarsel alusel ei tööta, et see vast otstarbekohane ei ole, et büroo juhatuse liikmetest üks Kuusikul, teine Jõgeval j.n.e. asub, kuid kõik need on praktilised küsimused, mitte juriidilised, ja seepärast arvan, et nende küsimuste pärast ei ole seda eelnõu tarvis üldkomisjoni anda. Ka ei ole need puudused iseenesest niisugused, et terve Riigikogu neid saaks puudusteks tunnustada, vaid siin võib hinnangus olla lahkuminekuid: mida üks arvab puuduseks, võib teine

headuseks arvata. Seepärast ei taha ma rohkem nende juures peatuda.

Tõsteti küsimus, et loodav asutus on bürookraatlik asutus, kes koos seisab ametnikkudest. Kui seda külge lähemalt vaadata, siis leiame, et ainult üks esindaja kannab bürookraadi iseloomu, see on põllutööministeeriumi esindaja. Aga edasi ei leia enam ühtki büroo liiget, kes kannab samalaadilist iseloomu. Näiteks ei ole Tartu ülikooli põllumajanduse teaduskonna esindaja bürookraat, samuti kaks Eesti põllumeeste keskseltsi esindajat, kaks asunikku, riigirentnikkude ja talupidajate põllumajanduseliidu esindajat, kaks maatööraha ühisuse esindajat, agronoomide seltsi esindaja ja maavolikogude esindajad ei ole ka ametnikud. Ja kui tahetakse ametnikkude liiki lugeda Kuusiku põllutöökatsejaama juhatajat, Tooma sookatsejaama juhatajat ja Jõgeva sordikasvatuse esindajat, siis on ka see ekslik, sest need on asutused, kes töötavad puhteaduslikul alusel, ja nende juhatajaid kitsasse bürookraatlikku ringi arvata on ekslik.

Väga halvaks panevalt kõneles käesolevast seadusest härra Hünerson, kes on teatavasti meie eelmise agronoomilise korralduse isa, kes küll praegu seisab ka uue korralduse juures, kuid kellele see uus agronoomiline korraldus tundub võõraslapsena. On üldiselt teada, et võõraslapse vastu ei olda küllalt heatahtlik. Sellest seisukohast vaadates on arusaadav, et härra Hünerson uuest korraldusest ainult halbtusi oskab välja lugeda, kuna vanas korralduses, mis tema südamele lähemal, ainult headusi näeb. Ma tahaksin seepärast peatuda ainult härra Hünerson'i ühe väite juures. Ta kriipsutas etteheiteks alla, et eelmise agronoomilise abiandmise korraldamise juures abiandmise jõud on olnud küll väikesema eelharidusega, kuid pikemaegse vilumusega, kuna uus korraldus püüab rohkem kõrgema haridusega agronoomide ametisse seada, kes küll esialgul vähem vilunud. Siin läheb härra Hünerson risti vastu nende seisukohtadega, mida Riigikogu seni ikka vastu võtnud, see on, et on püütud ametisse panna igalpool ikka vastava eelharidusega inimesi.

Meil püütakse kitsendada nurgaadvokaatide ja velskerite tegevust, ja ei tunnustata sugugi kupumoore, kuigi mõni neist võibolla ümbruskonnas väga lugupeetud ja otsitud on. Aga meie seadus ei tunnusta neid kupumoore ja nurgaadvokaate ning arvab, et abiandeks peavad olema tarviliku eelharidusega inimesed.

Sellelt seisukohalt on vaadatud ka agronoomilisele abiandmisele ja on püütud rohkem haritud jõude ametisse kutsuda.

Tahaksin veel ühe väite juures peatuda, mille ette tõi härra Ado Johanson. Tema pani

pahaks, uue korraldusega olevat ukсед avatud politikale. Mind pani imestama härra Johanson'i väide, sest ma ei suutnud aru saada, kuidas võib politika hiilida niisugusesse asutusse. Kui vaatame näiteks uue agronoomilise abiandmise korralduse juhatuse koosseisu, siis leiame, et üks on neist põllumeeste kogude, teine tööerakonna rühmast ja kolmas on vististi poliitiliselt koguni erapooletu.

(Sekretäri kohale asub abisekretär **O. Liigand**.)

On päris selge, kui keegi neist tahaks oma erakonna huvivid läbi viia, siis teised võivad sellele piiri panna, kuna endise agronoomilise abiandmise korralduse juures oli kogu asja juhtimine koondatud ühe rühmituse kätte, ning politikategemiseks oli seal palju rohkem võimalusi, kui seal, kus mitme erakonna inimesed üksteise üle kontrolli võivad pidada.

Härra Johanson seletas küll pärast, tema olevat arvanud, et politikategemine sisse tungib maavolikogude esindajate kaudu. Mina arvan, see arvamine on jällegi täitsa ekslik ja ei pea samuti pidet, sest kahtlemata on meil maavolikogudes mitmes maakonnas mitmesugune enamus. Kui ühest maavolikogust saadetakse büroosse pahempoolne isik, siis teisest võib tulla parempoolne, ja on kindel, et nad vastastikku teineteise tegevust kontrollivad ning hoiavad, et see tegevus erapooletuse piirides sünniks.

Teiste väidete juures ma lõpusõnas ei arva tarvilikuks peatuda. Teen ettepaneku, käesolev seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **R. Penno**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

7. Põllutöölise tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse maksvusetuks tunnistamise seadus — **K. Tamme, P. Järve', A. Toomel'i ja J. Teetsov'i ettepanek.**

J. Voiman (stp): Teen ettepaneku, anda põllutöölise tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse maksvusetuks tunnistamise seadus sotsiaalkomisjoni.

K. Tamm (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ei ole mingisugust tarvidust seda seaduseelnõu sotsiaalkomisjoni anda seepärast, et seal just sarnane seaduseelnõu juba olemas. Seda küsimust on komisjonis arutatud, komisjon on seisukoha avaldanud, ja ka valitsuse seisukoht on olemas. Nii et mina vaidlen selle ettepaneku vastu, sest praegusel korral võiks

kodukorra § 47. märkuse põhjal talitada ja seaduseelnõu I lugemisele asuda. Soovitan rkl. Voiman'i ettepaneku tagasi lükata.

J. Voiman (stp): Mina peaksin rkl. Tammele meelde tuletama, et sotsiaalkomisjonil ei ole võimalik selles küsimuses olnud oma seisukohta avaldada seepärast, et seaduseelnõu arutamine katkestati. (Vahelhüüe paremalt poolt: Maeti kalevi alla.) See on Teie arvamine. Teie tahtsite agronoomilise abiandmise korraldamise seaduse kalevi alla panna, kuid sotsiaalkomisjonis ei ole seaduseelnõu arutamine katkestatud niisugustel motiividel, vaid puhtvälispoliitistel põhjustel. Ma nende põhjuste juures praegu kahjuks peatuda ei saa. Tahaksin tähelepanu juhtida veel sellele, et komisjonis on juba sarnase sisuga seaduseelnõu arutamisel, seepärast tuleks ka esitatud seaduseelnõu komisjoni anda.

K. Tonkman (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Küsimus on täiesti selge. (Vahelhüüe pahemalt poolt: Ei ole!) Põllutöölise tööaja ja palgaolude korraldamise seadus on ajast ja arust jäänud. Tegelikult elus selleks mingisugust tarvidust ei ole. (Sise- ja kohtuminister T. Kalbus'e vahelhüüe.) Kuulge, härra minister, neist konventsioonidest võib kõnelda, kuid meie oludes neid maksma panna on tuleviku küsimus. Seda küsimust on komisjonides küllalt seletatud. (Vahelhüüded pahemalt poolt.) See seadus on täiesti analoogiline sellele, mis sotsiaalkomisjonis arutamisel. (Vahelhüüded.) Just samasugune, ja seepärast maeti see komisjonis roheline kalevi alla. Põllumeeste kogude rühm leiab, et see seaduseelnõu on tarvis otsekohe Riigikogus arutamisele võtta seepärast, et seisukoht selle kohta täiesti selge oleks. Tegelikult elu on näidanud, et põllutöölised ja tööandjad saavad endi vahel väga hästi kokku leppida. See tuli ilmsiks tänava sügisel, kus sellekohased komisjonid kokku ei tulnud, vaid leiti, et see on täiesti ülearune. Kui põllutöölised ja tööandjad on oma otsuse andnud ja oma seisukoha avaldanud, siis ei ole mingisugust tarvidust seda seadust enam paberile jätta, vaid see tuleb kaotada. Minu arusaamise järgi on täiesti õige ja vastuvõetav, et Riigikogu selle küsimuse arutamisele asuks, et see seadus tuleb kaotada.

Juhataja **R. Penno**: On ettepanek, anda seaduseelnõu sotsiaalkomisjoni. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek... (Hüüded: Luggedal!) Nõutakse hääle lugemist. (Hääletatakse.) (J. Voiman, stp: Ega nii ei saa seadust vastu võtta. — Sise- ja kohtuminister T. Kal-

bus: Iga seadus peab komisjonist läbi käima. — J. Tõnisson, rhv: Kui asi selge, mis seal veel käia.) Poolt on 42 häält, vastu 27 häält, seega on otsustatud seaduseelnõu anda sotsiaalkomisjoni.

8. Sõjakohtute seaduse muutmise seadus — III lugemisel. (Vaata tekst 7. istungj. protokoll nr. 195 (27), veerg 1055—1056.) Üldkomisjoni aruandja rkl. Kornel'i puudumisel täidab aruandja kohuseid komisjoni esimees rkl. Jõeäär.

Aruandja **A. Jõeäär:** Üldkomisjon, kaaludes eelveerg 1055—1056.) nõu § 5., mis anti Riigikogu otsusega üldkomisjoni, tuli otsusele, § 5 eelnõust välja jätta seepärast, et sõjaväe prokuratuuri korraldamise küsimus käesolevasse seadusse hästi ei mahu, ja et see küsimus vajab suuremas ulatuses ümbertöötamist. Neil põhjustel panen üldkomisjoni nimel ette,

§ 5 käesolevast seaduseelnõust välja jätta.

Juhataja **R. Penno:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 5 tagasi lükatud.

§ 6 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Juhataja **R. Penno:** Panen hääletamisele I osa sissejuhatuses ühes § 5. tagasilükkamisest tingitud muudatusega järgmiselt: „Eesti vabariigi ajutiste sõjakohtute ja neile alluvate süütegude kohta käiva seaduse §§ 3 ja 6 (RT 21 — 1919) muudetakse ja pannakse maksma järgmises redaktsioonis.“ (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on I osa sissejuhatus vastu võetud.

II osa sissejuhatus ning §§ 4¹, 6¹ ja 10¹⁰ võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Juhataja **R. Penno:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

9. Lelle jaama laiendamiseks maa sundvõõrandamise seadus — II lugemisel. Üldkomisjoni aruandja rkl. Hasselblatt'i puudumisel täidab aruandja kohuseid komisjoni esimees rkl. Jõeäär.

Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Lelle jaama laiendamiseks maa sundvõõrandamise seadus.

§ 1. Kitsarööpalise raudtee Lelle jaama laiendamiseks sundvõõrandatakse Harjumaal

asuvast ja end. Keava mõisa järele kuuluvast Pelgulinna nr. 7-a talu maast 1166,71 m² suurune maa-ala teedeministri poolt kinnititava plaani järele.

§ 2. Sundvõõrandatud maa eest makstakse senisele omanikule tasu Lelle-Papiniidu maa-võõrandamise summadest maksvate seaduste järgi.

§ 3. Teedeministeriumile lubatakse kohe pärast seaduse maksmahakkamist VSK X k. I j. § 595 märkus I kohaselt sundvõõrandatava maa-ala ülevõtmist teostada.

(Sekretäri kohale asub abisekretär **J. Piiskar.**)

10. Vabariigi Valitsuse ja ministereeriumide korraldamise seadus — II lugemisel. Vabariigi Valitsuse ja ministereeriumide korraldamise seaduse komisjoni aruandja **J. Soots:** Käesoleva seaduse § 1. anti komisjoni härra Tupitsa poolt tehtud

parandusega, et sõna „sotsiaal-“ asemele võtta sõna „hoolekande-“. Kui komisjon oli selle paranduse kohta seisukoha võtnud, siis tehti järgmisel Riigikogu koosolekul ettepanek, § 2. ja ka järgnevad paragrahvid komisjoni tagasi anda. Komisjon tuli kokku, ja komisjonis peale härra Tupitsa poolt tehtud paranduse mingisuguseid teisi parandusi ei olnud. Siis püüdis komisjon kõigepealt selgitada, kas on selle seaduse taga mingi koalitsioon, kes selle Riigikogus läbi viiks. Selgus, et rühmade enamus üldiselt pooldab selle seaduse läbiviimist. Mõned küll ei poolda, nimelt sotsialistide rühm, kes enne selle seaduse läbiviimist pooldas, asus nüüd eitavale seisukohale. Selle järele vaatas komisjon seaduse läbi ja tegi üksikute paragrahvide juures parandused, mis-sugused Riigikogu liikmetele on kätte saadatud. Seaduseelnõu kannab ette ühes komisjoni parandustega. Vastavalt sellele esitab komisjon § 1. uues redaktsioonis ja nimelt (loeb):

„§ 1. Vabariigi Valitsus koosneb:

Riigivanemast,

Haridus- ja hoolekandeministris,

Kaitseministris,

Kohtu- ja siseministris,

Majandusministris,

Põllutööministris,

Teedeministris,

Välisministris.“

Komisjoni nimel teen ettepaneku, paragrahv selles redaktsioonis II lugemisel vastu võtta.

A. Jõeäär (stp): Lugupeetud rahvasaadikud! Omal ajal selle seaduseelnõu I lugemisel kõnelesin juba sellest, et ministereeriumide arv

säärasel kujul, kui see komisjoni poolt esitatud, otstarbekohane ei ole, ja et elnõust võimalik oleks välja jätta vähemalt teedeministeerium kui iseseisev ministeerium. See asjalu, et ametnikkude arv selles ministeeriumis suur on, ei tee tarvilikuks, et seda enam-vähem tehnilist ala keskasutus ministeeriumi näol juhtima peaks, ja väga hästi võiks teedeministeeriumi ülesandeid, praegusi ülesandeid, täita majandusministeerium. Minu arvates mingisuguseid takistusi seeläbi selle ala juhtimises ei sünniks, ja seepärast võiks minu arvates komisjoni poolt ettepanend redaktiooni selles mõttes muuta, et teedeministeerium kustutatakse. Kui see parandus vastu võetakse, tuleks järeldada, et vastavad parandused järgmistes paragrahvides automaatselt vastu võetaks, mille järgi teedeministeeriumi ülesanded pandaks majandusministeeriumi peale.

Teine minu ettepanek seisib selles, et Riigivanema peale panna välisministri ülesanded, mille tõttu oleks võimalik välisministeerium kui iseseisev ministeerium kaotada. Kuid arvati, et selle ettepaneku teostamine on selle tõttu raskendatud, et meil Riigivanem ühtlasi kui riigipea esineb. Mina ei tea, kas seda küsimust komisjon üksikasjalikult on kaalunud, võib-olla et aruandja selle kohta avaldab komisjoni seisukoha, aga igatahes praegu teen ettepaneku, kustutada § 1. sõna „Teedeministrist“.

J. Klesment (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Mina olin komisjonis üks neist, kes 7 ministeeriumi sisseseadmise vastu oli ja kes heameelega näha oleks tahtnud, et meil ministeeriumide arv samaks oleks jäänud, nagu see praegu on. Kuid et enamusi 7 ministeeriumi juurde kindlaks on jäänud, siis arvan, et minul siit Riigikogu kõnetoolilt mõtteta oleks seda oma seisukohta uuesti ette kanda.

Mina peatuksin ainult ühe paranduse juures, mille komisjon pärast vastu võttis. See on nimelt haridus- ja sotsiaalministeeriumi juures. Teatavasti komisjoni esimene ettepanek nägi ette, et ühendatakse töö-hoolekandeministeerium ja haridusministeerium üheks ministeeriumiks haridus- ja sotsiaalministeeriumi nime all. Sellejuures pidi töö-hoolekandeministeerium tervikuna ühendatama haridusministeeriumiga.

Komisjoni uue ettepanekuga tahetakse aga praegune töö-hoolekandeministeerium jagada kahe ministeeriumi — majandusministeeriumi ja haridusministeeriumi — vahel, kusjuures haridusministeeriumiga ühendatakse praegune hoolekande osakond, kuna töökaitse ja sotsiaalkindlustus üle lähevad majandusministeeriumi juurde.

Mina arvan, et otstarbekohane ei ole töö-hoolekandeministeeriumi lõhkuda. Esiteks on meil praegumaksivate seaduste järgi — ja neid on väga palju, peaaegu kõik seadused, mis käsitlevad sotsiaalkindlustuseala — loodud organid otsekohe ühenduses hoolekandevalaga. Võtame kinnitusenõukogu, sealst võtavad osa ka hoolekande osakonna esindajad, samuti kõik teised organid sotsiaalkindlustusealal, need vajavad tihedat kontakti ja koostööd hoolekande- ja tervishoiualaga, nii et nende kahe osakonna viimine kahe ministeeriumi alla võiks seda tööd tunduvalt takistada, mis sotsiaalministeeriumile pandud. Sellepärast arvan mina, et kui juba töö-hoolekandeministeerium mõne teise ministeeriumiga liita tahetakse, siis tuleks jääda sellele seisukohale, mis komisjon esimesena vastu võttis, ja liita praegune töö-hoolekandeministeerium tervikuna haridusministeeriumiga, kuna töö-hoolekandeministeeriumi kaheks lõhkumine võib tegelikus töös suuri takistusi tuua. Säärasel korral ei saaks sotsiaalkindlustuse osakond tervishoiu valitsusega ühes töötada, missugune koostöö aga väga tarvilik, samuti hoolekande osakonnal ei oleks võimalik sotsiaalkindlustuse osakonnaga koos töötada, mis temal tegelikult tarvilik ja mis vastavad seadused ette näevad.

Teiseks, majandusministeerium kujuneks selle järgi üheks kõige suuremaks ministeeriumiks, seal oleksid ühendatud kaubandus- ja tööstusministeerium ja rahaministeerium, nii et õige suur ala läheb sellele ministeeriumile. Kui selle juurde veel paneme töökaitseala ... (M. Martna, stp: Raudteed.) — mina seda ettepanekut ei toeta, mille rkl. Jõeäär tegi teedeministeeriumi kohta — kui panna veel sinna juurde sotsiaalala, siis kujuneb see ministeerium nii suureks, et ükski minister tema tööd juhtida ei saa. Olgu tähendatud, et meie sotsiaalkindlustusse ja töökaitseesse puutuvad seadused näevad määruseandluse alal ette, et need määrused antakse töö-hoolekandeministri poolt, kokkuleppel majandusministri ja haridus- ja sotsiaalministeeriumiga. Ma ei kujuta hästi ette, kuidas see edaspidi on, kui need kaks ala ühe inimese juhtida on, ja kuidas siis praegumaksivad seadusi täita saab, nimelt neil aladel, kus kahe ministri otsustamist nõutakse. Muidugi on see võimalik vastavate seaduste muutmise teel, kuid alul tekitaks see palju raskusi. Seepärast esinen Riigikogule ettepanekuga,

võtta § 1 selles redaktioonis, nagu komisjoni poolt alul vastu võetud oli: „Vabariigi Valitsuse koosseisu kuuluvad Riigivanem ja haridus- ja sotsiaal-, kaitse-, kohtu- ja sise-, majandus-, põllutöö-, teede-, ja välisministrid.“

J. Tõnisson (rhy): Austatud Riigikogu liikmed! Siin ei taha ma rühma nimel kõnelda, vaid võtan isiklikult sõna. Seda teen selleks, et mõnda põhimõttelikku kaalutlust esile tuua, mille järgi praegu kavatsetud Vabariigi Valitsuse ja ministeeriumide korraldamise seaduseelnõu ei vasta nende nõuetele, mis sellele tuleks esitada. Nähtavasti leiab see seaduseelnõu enamuse Riigikogus, see võetakse vastu. Selle vastu siin mina midagi teha ei saa. Ma tahan aga seda lausa välja öelda, et sellega veel seesmiselt ei saa leppida, kui seadus ellu viiakse, nagu see kavatsetud, sest seesugusel kujul see ei too meile seda, mis see pidi tooma. Valitsuseaparaadi ümberkorraldust ja lihtsustust kavatsetud uuendus ei too.

Kõigepealt ei too see kokkuhoidu tööjõu, aja ja rahakulude poolest. Meie ei saa kätte seda, et meil valitsuseaparaadi ülalpidamiseks vähem kulutataks, ei tee ka tarvilikult kergemaks kodanikkudele valitsuseasutustega läbikäimist, ei võimalda valitsuseasutustele ja ametnikkudele omas tegevuses edukamalt ja võimalikult vähese jõukulutusega oma ülesandeid täita. Seda ühelt poolt.

Teiselt poolt sisaldab valitsuse korraldus esitatud kujul niipalju seesmisi vastolusid, et nende ülesannete teostamine, mis siin on ühede ja samade asutuste juhtivate isikute peale pandud, ei saa edukalt areneda just seesmistest vastolude tõttu. Kui meil näiteks on pandud kaubandus-tööstusministri peale fiskaalhuvide kaitsmine ja riigimajanduse juhtimine, siis on teiselt poolt seaduse järgi sellega ühendatud kaubandus-tööstusministeeriumi ülesanded, mis peavad just rahvamajanduse nõudeid katsuma rahuldada eramajanduse ja majandusliku algatuse seisukohalt. Fiskaalhuvide kaitsja ei saa tarviliku andumusega ja objektiivsusega meie rahvamajanduslikke huvisid eraalgatuse ja kaubandus-tööstuse seisukohalt kaitsta, ilma et ta vahest jälle riigimajapidamise huvid kõrvale jäta. Ühele või teisele poole kisub teda seesmine elevus, arusaamine ja isiklik kogemus.

Nõndasama on jälle küllalt kõneldud sellest, kuidas meil kohtu- ja siseministeeriumi ülesanded seesmisest vastolus on just tähtsatel silmapilkudel, kus ühelt poolt õiguslikkuse põhimõtted peavad mõõduandvad olema, teiselt poolt jälle riigi tarvilikkuse seisukoht peab läbi tungima, ilma et igakord vormaliseid seaduslikkuse nõudeid saaks silmas pidada.

Niisama on karta, et haridusministeeriumi tööd ei saa hoolekande ülesannetega kokkõlastada, mis siin ette nähtud. Eriti oleks otse kahjulik, kui tõesti rkl. härra Klesment'i ettepanek läbi läheks ja võetaks töökaitse haridusministeeriumi alla. Siin on juba selge,

et meil algusest saadik on ekslik suund võetud, kui on katsutud kaubandus-tööstusministeeriumist välja kujundada teatavat tööstuse- ja kaubanduseettevõtjate huvide kaitsjat. Teiselt poolt on tahetud töö-hoolekandeministeeriumis kultiveerida tööliste kaitset. Säärane vastolu ei ole millegagi põhjendatud. Riigiaparaat, valitsuse üksikud osad ja ministeeriumid ei tohi olla ühe või teise kihi teenistuses, vaid nad peavad töötama riikluse seisukohalt. Kus riiklik ja rahvaelu nõuab, peab valitsuseaparaat olema kaitseks tööliste; kus tarvis on neissamades üldhuvides, peab valitsuseaparaat ka tööandjate huve kaitsma.

Tarvis on, et just need funktsioonid, mis sisemises vastolus, eraldataks ja antaks eriliste funktsionääride, ülesannete täitjate kätte.

Kogu selle reformi arenemislugu näitab, et ei saadud siin viia läbi ratsionaalset põhimõtet valitsuse korralduse loomisel ja uuendamisel. Riigikogu erikomisjon võttis selle ülesande teostamise täielikult oma kätte. Ta esitas üldised põhimõtted, mille järgi taheti välja kujundada 7 ministeeriumi. Valitsusele ei antud võimalust valitsuseaparaadis ja valitsuse tegevuses vilunud inimeste kaastegevusel välja kujundada niisugust kava, mis ei ole teoreetiline, vaid mis oleks tõesti väärt olnud valitsuse tegevuse väljakujundamisel. Valitsusele ei antud võimalust õieti seisukohtagi võtta, vaid öeldi: komisjon on teatavad põhimõtted üles seadnud, valitsuse, õieti kohtuministeeriumi ülesandeks on nende põhimõtete kohaselt välja töötada seaduseelnõu ja esitada see komisjonile. Kui kohtuministeerium selle ülesande oli täitnud, siis esitas kohtuminister selle seaduseelnõu veel valitsusele tutvunemiseks, aga tõsist seisukohavõtmist ei saanud valitsusel sellepärast olla, et ministeeriumil oli mandaat erikomisjonilt, ja ta pidi selle mandaadi kohaselt esitama seaduseelnõu. Sellepärast piirdus valitsus ainult sellega, et ta tegi kohtuministrile ülesandeks kaitsta ministeeriumide korraldamise suhtes seda põhimõtet, et vähemalt ei katsutaks teedeministeeriumi ühendada kaubandus-tööstusministeeriumiga. Oli karta, et kui tehniline teedeministeerium ja kaubandus-tööstusministeerium kokku seotakse, siis see vastolu ja ühtlasi mitmekesisus ülesannete poolest veel suuremaks läheb. (M. Martna, stp: Väga õige, aga see on siiski Teie isiklik arvamine, mitte rühma!)

Pea ütlema, et minu rühm ei ole selle seisukoha vastu, kuid praegusel korral on asi õieti nii kujunenud, et ma ei saanud siin mõnes asjas ülepea rühmaga läbi rääkida ja seisukohti võtta. Nii puudub mul võimalus kõigis asjus oma seisukohti põhjendada rühma seisukohaga.

Kuid niipalju kui aru saan, oleme meie seni neis küsimustes täiesti solidaarsed olnud. Kui ma siin isiklikult seisukohalt sõna võtan, siis mitte selles mõttes, et olen vastolus oma rühmaga, vaid sellelt seisukohalt, et ma ei saa rühma nimel — ja ka isiklikult ei taha — esitada kindlaid ettepanekuid, mis minu põhimõtete kohaselt aitaksid välja arendada ja ümber kujundada seda seaduseelnõu. Ma ei taha siin selleks kõnelda, et nüüd algust teha parandustega, vaid tahan tähendada neid põhimõtetlike kaalutlusi, mis õieti rohkem psühholoogilist laadi kannavad. (M. Martna, stp: See on halb asi. Teie teate, mis halbtused on, aga ütlete, et ei ole midagi teha.) Jah, vaadake, kui meie siin töötame, siis ikka nõnda, et kui tõesti on niisugune suur põhimõtetlik küsimus, mida ei tohi teisiti otsustada, kui oma veendumuse kohaselt, siis peab tõesti igal juhtumisel välja astuma oma seisukoha eest ja võitlema selle eest. Praegusel korral on aga lugu nii, et minu arust kujuneb selle seaduse vastuvõtmisega seisukord vähe soodsamaks. Mina ei kiida seda, mida tehakse, kuid ma ei või öelda, et sellepärast ilm juba lõhki läheks.

Arvan ainult, kui hakatakse selle korralduse alusel töötama, siis on tarvis veel parandusi ette võtta. Riigikogu enamus on selle asja juba nii läbi viinud. Vaevalt hakatakse nüüd võitlema viimasel tunnil, kus vaja riigi eelarve vastu võtta. Kui vähegi lootust oleks, et rühmades hakataks asja veel põhjalikult kaaluma ja ümber otsustama, siis aitaksin ma kõigest jõust sellele kaasa. Rahvaerakonna Riigikogu rühm teeks kõik, et parandusi läbi viia, kuid seks ei ole lootust. Sellelt seisukohalt vaatan resigneeritult. Tuleb ju elus tihti resigneeritult asjadele vaadata. See kavatsus ei tohi aga illusioone äratada, ei tohi rahvale ette kujutada, nagu tuleksid ei tea missugused parandused, ja nagu tuleksid kokkuhoidu ja aja ning jõu poolest kergendusi. (M. Martna, stp: Aga on ette näha halbtusi!) On kahtlemata halbtusi ette näha ja parandused muutuvad paratamatuks.

Valitsuse korralduse mõtet on hellitatud juba meie riigi esimestelt aastatelt, sestsaadik, kui rahulikult tööle asuti. 1921./22. aastast on mitmesuguseid katseid tehtud, kuid ei ole saadud ühisele seisukohale, et ühest lähtekohast välja minnes neid parandusi ja uuendusi koos läbi viia. Juba 1920. a. seadsime meie valitsuses üles põhimõtte, et valitsuseaparaat tuleb lihtsustada ja välja kujundada kõigepealt sellelt seisukohalt, et analüütiliselt või lahutuslikult eraldatakse üksikult kõik valitsuse funktsioonid või ülesanded üksteisest, selgitatakse, missugused ülesanded üldse meil on, võetakse terve

skeem valitsuse tegevusest ja tähendatakse seal funktsioonid ära. Kui kõik need funktsioonid selgitatud, siis võetakse ühtlased ja liidetakse need kokku. Võetakse mitte ainult keskvalitsuse, vaid ka omavalitsuse ülesanded käsile ja vaadatakse, kui põhiseaduse järgi on tarvis riiklike ülesandeid teostada kohaliku omavalitsuse organite kaudu, siis peab see täielikult ühenduses keskvalitsusega sündima. Kui sünteetiliselt funktsioonid kokku liidetakse, jäävad kokku homogeensed funktsioonid ja kaob parallelism. Siis ei tule enam paralleelasutusi, kus üht ja sama ülesannet mitmes kohas teostatakse. Näiteks oli maamöödu osakond põllutöeministeeriumis, rahaministeeriumi hindamise osakonnas tehti ka maamöödu töid. Teedeministeeriumil on ka oma vastav aparaat. Kui edaspidi tahetakse maanteede ala põhjalikult korda seada, siis peab keskvalitsuse juurde uus organ tulema. Kui mitmel pool üht ja sama tööd tehakse, siis läheb see riigile hulga rohkem maksma, inimestel aega kaduma ja asjaajamine muutub keerulisemaks. Tarvis on asja tõsiselt lihtsustada. Näiteks ülikoolis töötab agronoomiline teaduskond, muu seas uurides meie veemajanduse küsimusi, ning sisevete büroo teeb sama teaduslikku tööd. Põllutöeministeeriumis juhitakse praktiliste veemajanduse ülesannete teostamise korraldust, mis peab teaduslike ülesandeid läbi viima. Siin on parallelism ühesuguste ülesannete suhtes olemas, mida võib täide saata ühes kohas vähemate kuludega. Niisugused paralleelsed nähtused koormavad riigiaparaati, maksavad riigi raha, nõuavad aega ja tööjõudu ning raskendavad kodanikel asjaajamist.

Kui meil oleksid kõik funktsioonid, mis analüütiliselt eraldatud, homogeenselt ühendatud, siis oleks võidud asutuste asjaajamist sellepoolest ratsionaliseerida, et asutuste võimkond oleks täiesti ära tähendatud, samuti ka nende vastutus. Seda nüüd pärast teha on väga raske seepärast, et siin niisugune sisevete ühtlus nende ülesannete koondamise poolest puudub. Siis oleksime saanud palju lihtsama korralduse ning oleksime efektiivselt suurema edukusega töötanud. Selleks oleks võidud isegi uusi ühendusi luua, ja ei oleks tarvis seitsme ministeeriumi juures kokku pigistada üksikuid ametkondi, nagu praegu.

Kui nende printsiipide järgi oleks töötatud, siis ei oleks riigimajanduslikke ja eramajanduslikke ülesandeid silmas pidades saadud kaubandus-tööstusministeeriumi kokku viia, nagu teedeministeeriumi ei oleks saadud viia majandusministeeriumi alla. Sarnasel puhul oleks võimalik olnud valitsuse korraldust luua

edaspidiste kulude kokkuhoidmise ja kodanike vaeandite asjaajamise kergendamise mõttes.

Kui see korraldus nüüd läbi viiakse, siis võetagu arvesse paratamatust, et varsti ilmuvad novellid, millega seda korraldust hakatakse lappima. Ei pruugi end sellega trööstida, nagu tehtaks nüüd see töö pikema aja jaoks, nagu oleks see töö siin väga kestev.

Aruandja J. Soots (lõpusõna): Härra Jõeääre ettepanekuga ei saa mina komisjoni nimel ühineda. Komisjonis oli see küsimus ka üles tõstetud, nimelt oli seal see küsimus nõnda seatud, et teedeministeerium ühendada kaubandus-tööstusministeeriumiga. Aga siis leiti, et teedeministeerium on ise sedavõrt suur ala, teedeministeeriumis on ligi pool meie riigiteenijatest, et teedeministeerium peaks iseiseisvaks ministeeriumiks jääma. Sellelt seisukohalt välja minnes ei saa rkl. Jõeääre ettepanekuga ühineda.

Härra Jõeäär tõstis üles küsimuse, kas ei saaks Riigivanema peale panna välisministri kohuseid. Umbes analoogilised küsimused olid komisjonis kaalumisel, ja komisjon leidis, et kuna meil Riigivanem isegi täidab kahe isiku kohuseid, nimelt ta on peaminister ja ühtlasi täidab ka riigipea kohuseid, siis oleks Riigivanem liiga üle koormatud, kui tema peale veel niisugused kohused panna. Nõnda et selle ettepanekuga ei saa ka ühineda.

Mis puutub härra Klesment'i ettepanekusse, ühendada haridus- ja sotsiaalministeerium, see tähendab, et töö- ja hoolekandeministeeriumist mitte eraldada üht osa, nimelt töökaitse ja töökindlustuse osa ja seda mitte üle viia majandusministeeriumi alla, siis oli ka see küsimus komisjonis kaalumisel. Ja kuna esialgselt arvati, et sotsialistid toetavad seda seadust, siis teised rühmad, kuigi nad põhimõttelikult olid teisel arvamusel sellepärast, et saada suuremat poolehoidu sellele seadusele, andsid sotsialistidele järele, et haridusministeerium ja töö-hoolekandeministeerium ühendataks tervikuna, nimega haridus- ja sotsiaalministeerium. Pärast võeti see asi sisuliselt kaalumisele ja leiti, et otstarbekohasuse seisukohalt oleks õiglasem, kui töökaitse ja sotsiaalkindlustuse ala viidaks üle majandusministeeriumi alla. Seepärast asus komisjoni enamus seaduse uuel läbivaatamisel sellele seisukohale, mispärast mina ei saa härra Klesment'i ettepanekuga ühineda.

Mis puutub härra Tõnisson'i väidetes, et praegune seadus katsub ühendada niisugused ministeeriumid, mis sisuliselt teineteisega vastolus, siis komisjon arvab, et see nõnda ei ole. Nimelt leidis härra Tõnisson vastolu ja seepärast pidas võimatuks ühendada kohtu-

ja siseministeeriumi. Aga väga mitmetes riikides on need ministeeriumid ühendatud, näiteks Brasiilias. Brasiilia on suur riik, seal on kokku 7 ministeeriumi, ja seal on ühendatud kohtu-, sise- ja haridusministeeriumid, ning selles ei ole leitud mingit vastolu. Samuti võtke Shveits, seal on ka ainult 7 ministeeriumi, ja muu seas on seal ühendatud kohtu- ja politseiministeerium, just need alad, mis meil kardetakse ühendada. Nõnda et ministeeriumide ühendamine on puhtotstarbekohasuse küsimus, see on lahendatud mitmel maal mitmel viisil, ja et selles mingi vastolu oleks, seda näidet ei ole praktikaga tõendatud.

Härra Tõnisson tähendas ka, et käesoleva seaduse kokkuseadmisel on jäetud valitsusele kõrvaline osa, ta on pidanud selle programmi järgi, mis komisjon vastu võtnud, puhttehniliselt selle seaduse välja töötama. Mina ütlen, et see nii ei ole, vähemalt ei ole see täpne. Rkl. härra Tõnisson'i sõnadest võis arvata, et see seadus on algatatud Riigikogu poolt. See ei ole nii. See seadus on algatatud Vabariigi Valitsuse poolt, valitsus ise on selle kokku seadnud, ja valitsus ise on jäänud peatuma 7 ministeeriumi juures. Mina ei või jätta aga ka märkimata, et kui seadus I lugemisel komisjonis oli, siis komisjoni enamus leidis, et seda seadust tuleb täiendada, ja nimelt selle peatükiga, mis käsitleb ministrile otsekohe alluvaid allüksusi, see tähendab valitsusi ja osakondi. Komisjoni poolt vaadati algeadus läbi, tehti vastavad parandused, ja komisjon avaldas soovi, et kohtuministeerium võtaks selle puuduva peatüki väljatöötamise enese peale. Ja selle kohtuministeerium ka võttis. Selle peatüki esitamise juures seletati, et see peatükk ka valitsuse poolt on läbi vaadatud ja heaks kiidetud. Nii et härra Tõnisson'i ütlus, et valitsus ei saanud seaduse kohta seisukohta võtta, ei taha hästi käia isegi ühe peatüki kohta, kuna terve seadus ikka valitsuse oma on. Aga just selle ühe juurdetehtud peatüki kohta olen kuulnud, et see peatükk olevat kõige parem. Vähemalt nõnda ütles mulle Tartu ülikooli õigusteaduskonna dekaan. Komisjoni nimel teen ettepaneku, paragrahv sel kujul vastu võtta, nagu see komisjoni poolt esitatud.

J. Tõnisson (rhv) (fakt. märk.): Konstaaterin, et mina ei ole öelnud, nagu oleks komisjon selle seaduseelnõu oma algatusel välja töötanud, ilma et see oleks kellegi poolt esitatud, Mina rõhutasin ainult, et komisjon võttis selle seaduseelnõu läbitöötamise enese kätte. See seaduseelnõu esitati härra Teemandi valitsuse ajal ja arutati seda erikomisjonis, kus erikomisjon järk-järgult kindlad seisukohad üles

seadis. Nende seisukohtade järgi lasti välja töötada kohtuministeriumis viies peatükk ministeeriumide korraldamise kohta sellepärast, et teised peatükid juba komisjoni oma seisukoha järgi olid välja kujunenud. Nõnda ei ole minu kõnes mingisuguseid vastolusid, vaid see käib asjaoludega kokku.

L. Johanson (stp) (häälet. motiiv.): Ausatud Riigikogu liikmed! Mina hääletan komisjoni ettepaneku vastu järgmistel põhjustel. Kui vastu võetakse komisjoni ettepanek, siis sellega oleks antud surmahoop Eestis sotsiaalkindlustusele ja töökaitsele. Kaubandusministeerium on seisnud alati, aga iseäranis parempoolsete valitsuste ajal, töösturite teenistuses ja on püüdnud seda täita, mida töösturid tahavad. Viia töökaitse ja sotsiaalkindlustus nende võimkonda, tähendab sedasama, et anda see tööstusekoja kätte.

Mis puutub haridusministeeriumi, siis haridusministeeriumiga annab see koondada, haridusministeeriumiga võib ühendada sotsiaalkindlustust, töökaitset, tervishoidu ja hoolekannet. Kui seda tehakse, siis vähemalt on see iseseisva ametkonna käes, kes ei ole nii väga ärarippuv töösturitest. (J. Hünerson, põl: Aga kui pannakse mõni vabrikant haridusministriks?) Ei ole seda küsimust ka Vabariigi Valitsus veel arutanud, ja ei ole ka minu teada rühmade vahel seda komisjoni ettepanekut kaalutud. Kui vastu võetakse see ettepanek, mille komisjon teeb, siis on see suureks õnnetuseks Eesti rahvale, Eesti proletariaadile.

Kohtuminister **T. Kalbus** (fakt. märk.): Faktilise märkusena peaksin öien-dama, et eelmise valitsuse ajal, kui härra Tõnison Riigivanem oli ja mina kohtuminister, siis seaduseelnõu ümber töötati kohtuministeriumis. Mina esitasin ümbertöötatud kujul selle eelnõu eelmisele valitsusele, valitsus sanktsioneeris selle, ja siis läks see parandatud kujul komisjoni. Nii ei ole täpne, et kohtuministerium olevat selle omapead teinud ja valitsuse arvamist mitte kuulnud. (J. Tõnison, rhv: Komisjonil olid selleks alused määratud.) Komisjonil ei olnud mingisuguseid määratud aluseid. Komisjon tahtis, et peavad olema seaduseelnõus üles loetud valitsused ja osakonnad, milleks ministereerium jaguneb, ja selle töötas kohtuministerium välja nende andmete järgi, mis ministereeriumidelt ja neist läbirääkimistest saime. Parallelism kaotati ära. On selge, et see valitsuse teadmisel sündis, valitsus selle sanktsioneeris. (J. Tõnisson, rhv: See ei ole õigel!)

A. Tammann (töer) (fakt. märk.): Härra

töö-hoolekandeminister tähendas siin, nagu ei oleks rühmades kaalumisel olnud see uus seisukoht, mille komisjon vastu võtnud kahe ministeeriumi ühendamise ja töö-hoolekandeministeriumi funktsioonide lõhkumise asjus. Ma pean tähendama, et see ekslik on, (J. Voiman, stp: Ei ole. Meie rühmas ei ole olnud.) sest selle küsimuse komisjoni koosolekul ülestõstmise ja lõpliku seisukohavõtmise vahel oli vähemalt nädal aega vahet, mis pidi küllaline olema asja kaalumiseks rühmades.

Juhataja **R. Penno**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Jõeääre ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Klesment'i ettepanek. (Hääletatakse.) Poolt on 30 häält, vastu 29 häält. (Hüüded: Sedelitega!) (Hääletatakse sedelitega.) Poolt on 38 häält, vastu 31 häält, seega on § 1 vastu võetud rkl. Klesment'i poolt ettepanekud kujul.

§§ 2 ja 3 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

§ 2. Vabariigi Valitsus otsustab kõik valitsemise alasse kuuluvad asjad, mis seadustes ettenähtud korras ei ole antud otsustada Riigivanemale, üksikutele ministritele, teistele asutustele või riigi- ja omavalitsuse teenijatele.

§ 3. Vabariigi Valitsusel on õigus anda üldkohuslikke määrusi üksikute seaduste elluviimiseks ja täitmiseks, kui nendes seadustes ei ole selleks muud korda ette nähtud.

Aruandja **J. Soots** (loeb):

„§ 4. Vabariigi Valitsuse liikmed ei või üheski muus teenistuses olla või isiklikult oma äri juhtida. Samuti ei või nemad olla ainelist kasu taotlevate seltside, ühingute või nende liitude juhatause või nõukogu (variant „nõukogu“ välja jätta) liikmeks.“

Siin tuleks eraldi hääletada variant, nimelt kas sõnad „või nõukogu“ kustutada või mitte.

Juhataja **R. Penno**: Riigikogu liikmed on aruandja seletust kuulnud. Kõigepealt tuleb hääletamisele variant: sõnad „või nõukogu“ välja jätta. (Hääletatakse.) Sõnade „või nõukogu“ sissejätmise poolt on 30 häält vastu — 5 häält, seega on variant tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb § 4. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 4 vastu võetud.

§§ 5—13 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

§ 5. Vabariigi Valitsuse koosolek on otsusvõimeline, kui temast osa võtavad peale Riigi-

vanema või tema asetäitja vähemalt kolm ministrit.

Otsused tehakse lahtisel hääletamisel hääleteenamusega. Hääle poolenemisel otsustab Riigivanema või tema asetäitja hääle.

§ 6. Vabariigi Valitsuse lähema sisemise asjaajamise korra üle otsustab Vabariigi Valitsus.

II. Riigivanem.

§ 7. Riigivanem esitab Vabariiki ja esineb rahvusvahelises läbikäimises riigipeana.

Riigivanem saadab välisriikidesse diplomaatilisi esindajaid ning kutsub neid ära Vabariigi Valitsuse nõusolekul.

Välissaadikud akkrediteeritakse Riigivanema juurde.

Riigivanem sõlmib Eesti Vabariigi nimel lepingud välisriikidega Vabariigi Valitsuse sellekohase otsuse põhjal.

Rahvusvahelises läbikäimises tõlgitakse Riigivanema nimi prantsuskeeles „le Chef de la Republique d'Estonie“; teistes keeltes vastavalt sellele.

§ 8. Riigivanem juhib ja ühtlustab Vabariigi Valitsuse tegevust.

Tema võib aru pärida üksikutelt ministritelt nende tegevuse kohta, anda neile juhatusi ja kõrvaldada nende ettepanekuid Vabariigi Valitsuse koosolekul arutamisel.

Temal on õigus tutvuneda iga valitsusastute tegevusega või iga asjatoimetusega kas isiklikult või tema poolt selleks volitatud ametniku kaudu.

Tema võib Riigikogule ette panna ministreid ametist vabastada kas omal algatusel või nende omal soovil.

III. Riigivanema asetäitja.

§ 9. Riigivanema asetäitja määratakse valitsuse liikmete hulgast Vabariigi Valitsuse otsusel Riigivanema ettepanekul ja vabastatakse samal viisil.

§ 10. Riigivanema asetäitja täidab Riigivanema ülesandeid: täiel määral, kui Riigivanem viibib väljamaal või temal teistel põhjustel täiesti võimata omi kohuseid täita; muudel juhtumistel neid Riigivanema ülesandeid, mis viimane tema peale paneb.

IV. Riigisekretär.

§ 11. Riigisekretär toimetab Riigivanema ja Vabariigi Valitsuse asjaajamist ja juhib riigikantseleid.

Riigikantselei ülesanded ja asjaajamise korra määrab kindlaks Vabariigi Valitsus.

Riigikantselei juurde kuuluvad ja riigisekretärile alluvad: riigi statistika keskbüroo, riigi arhiiv ja riigi raamatukogu.

§ 12. Riigisekretäril on temale alluvate asutuste suhtes majandusliikude küsimuste otsustamisel ja järelvalve alal samad õigused, mis vastavate seadustega üldiselt ministrite kohta ette nähtud.

§ 13. Vabariigi Valitsuse läbivaatamisele kuuluvad riigisekretäri ettepanekud tehakse Riigivanema kaudu.

Aruandja **J. Soots** (loeb):

V. Ministeeriumid.

§ 14. Valitsemise võimu teostamiseks vastavate erialade järgi asutatakse järgmised ministeeriumid:

- 1) haridus- ja hoolekandeministeerium;
- 2) kaitseministeerium;
- 3) kohtu- ja siseministeerium;
- 4) majandusministeerium;
- 5) põllutöoministeerium;
- 6) teedeministeerium;
- 7) välisministeerium.

Ministeeriumi juhib vastav minister.

Juhataja **R. Penno**: Juhin tähelepanu sellele, et vastavalt § 1. uuele redaktsioonile tuleb lugeda kodukorra § 77. seletus 2. põhjal § 14. p. 1. ja järgnevates paragrahvides „haridus- ja hoolekandeministeerium“ asemel igalpool „haridus- ja sotsiaalministeerium“.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 14 vastu võetud.

§§ 15—19 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

§ 15. Ministeeriumid jagunevad käesolevas seaduses kindlaksmääratud valitsusteks ja osakondadeks.

Valitsuste ja osakondade alljaotused kujundatakse tarviduse järgi Vabariigi Valitsuse määrusega, millega neile ka ülesanded määratakse.

§ 16. Kahtluse korral, missuguse ministeeriumi alla asi kuulub, otsustab küsimuse Vabariigi Valitsus.

Tekib aga sarnane kahtlus ministeeriumi allüksuste suhtes, siis lahendab selle küsimuse see ülemus, kellele mõlemad allüksused või ülemused vahetult alluvad.

§ 17. Ministeeriumi asjaajamist, eriti kirjavahetust ja arvepidamist ning eelarve kokkuseadmist toimetab ministeeriumi kantselei Vabariigi Valitsuse poolt määratud korra järgi.

§ 18. Peale valitsuste, osakondade ja kantseleide asuvad ministeeriumide juures veel teised asutused ja ametkohad, mis vastavates seadustes ette nähtud.

§ 19. Ministeeriumidel, valitsustel ja osakondadel on tegevusalad, mis ette nähtud käesolevas seaduses, samuti ka maksvates eriseadustes ja määrustes.

Juhataja **R. Penno**: Rkl. Järve'lt on ettepanek, Riigikogu koosolek lõpetada. (Hääletatakse.) Poolt on 17 häält, vastu 23 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Aruandja **J. Soots** (loeb): Haridus- ja sotsiaalministeerium.

§ 20. Haridus- ja sotsiaalministeeriumi ülesandeks on: rahva hariduseala korraldamine; õppe- ja kasvatustöö juhtimine; rahva vaimlise ja füüsilise arendamise eest hoolitsemine; tervishoiu, hoolekande korraldamine ja juhtimine.

J. Klesment (stp): Vastavalt vastuvõetud otsusele teen ettepaneku,

§ 20 redigeerida säraselt, nagu see komisjoni poolt esimesel korral vastu võetud oli: „Haridus- ja sotsiaalministeerium. § 20. Haridus- ja sotsiaalministeeriumi ülesandeks on: rahva hariduseala korraldamine; õppe- ja kasvatustöö juhtimine; rahva vaimlise ja füüsilise arendamise eest hoolitsemine; tervishoiu, hoolekande, töökaitse ja sotsiaalkinnituse alade korraldamine ja juhtimine.“

Juhataja **R. Penno**: Rkl. Klesment'i ettepanek läheb komisjoni redaktsioonist lahku selles, et eelviimases reas pärast sõna „hoolekande“ võtta sõnad: „töökaitse ja sotsiaalkinnituse alade“. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 20 ühes parandusega vastu võetud.

Aruandja **J. Soots** (loeb):

§ 21. Haridus- ja sotsiaalministeerium koosneb järgmistest valitsustest ja osakondadest:

- 1) teaduse ja kunsti osakond;
- 2) koolivalitsus;
- 3) tervishoiu- ja hoolekandevalitsus.

J. Klesment (stp): Ma teen ettepaneku, täiendada § 21 p. 4-daga: „4) töökaitse ja sotsiaalkinnituse osakond“.

Juhataja **R. Penno**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 21 ühes parandusega vastu võetud.

§§ 22—24 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

§ 22. Teaduse ja kunsti osakonna ülesandeks on: kõrgema hariduse, teaduse, kunsti ja kirjanduse edendamine; kunstiasutuste, kunstikoolide, muuseumide, arhiivide ja muin-

susajanduse üldine korraldamine, ja kultuurkapitali valitsemine.

§ 23. Koolivalitsuse ülesandeks on: alg-, kesk- ja kutsehariduse edendamine; avalikkude alg-, täiendus-, kesk- ja kutsekoolide ning raamatukogude võrgu üldine korraldamine ja valve avalikkude raamatukogude üle; riiklikkude alg-, kesk-, kutse- ja erikoolide valitsemine, välja arvatud kunstialised ja teistele ministeeriumidele alluvad koolid; õpetuslikkude ja kasvatuslikkude küsimuste selgitamine; seltskondlikkude organisatsioonide instrueerimine hariduse ja kasvatusalal; valve õppe- ja kasvatusasutuste ning kohalikkude koolivalitsuste tegevuse üle.

§ 24. Tervishoiu ja hoolekande valitsuse ülesandeks on: rahva tervishoiu ja arstliku ning hoolekande ala juhtimine ning üldvalve sellel alal, välja arvatud kaitseväge tervishoid.

J. Klesment (stp): Teen ettepaneku, võtta vastu uus § 24¹ järgmises redaktsioonis: „Töökaitse ja sotsiaalkinnituse osakonna ülesandeks on: töökaitse korraldamine; töö ja kapitali vahekorraldamine; töötasu korraldamine; tööpuuduse vastu võitlemine; töölikkinnituse küsimuste lahendamine ja pensionide korraldamine; rahvusvahelise töö organisatsiooniga läbikäimine, ja rahvusvaheliste töökaitseküsimuste lahendamine.“

Juhataja **R. Penno**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 24¹ vastu võetud.

§§ 25—33 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Kaitseministeerium.

§ 25. Kaitseministeeriumi ülesandeks on: riigikaitse ja kaitseväge korraldamine ja juhtimine.

§ 26. Kaitseministeeriumi organisatsioon, tema alljaotused ja nende ülesanded on ette nähtud vastavates seadustes ja seadlustes.

Kohtu- ja siseministeerium.

§ 27. Kohtu- ja siseministeeriumi ülesandeks on: avaliku julgeoleku ja õigusliku korra hoidmine; kohtuasutuste korraldamine; prokuratuuri tegevuse juhtimine ja järevalve; omavalitsuste korraldamine; valitsusasutustes tekkivate juriidiliste küsimuste selgitamine, ja seaduste kodifitseerimine.

§ 28. Kohtu- ja siseministeerium koosneb järgmistest valitsustest ja osakondadest:

- 1) administratiiv osakond;
- 2) kodifikatsiooni osakond;
- 3) piirivalve valitsus;
- 4) politsei valitsus;

5) vangimajade valitsus.

§ 29. Administratiiv osakonna ülesandeks on: omavalitsuste ja vähemusrahvuste kulturomavalitsuste korraldamine ja järelevalve; perekonnaseisu registreerimise korraldamine; ühingute, seltside ja nende liitude registreerimine; rekvireerimise ja sõjakahjude ning kodakondsuse asjade lahendamine.

§ 30. Kodifikatsiooni osakonna ülesandeks on: Vabariigi Valitsuse poolt Riigikogule esitatavate eelnõude läbivaatamine ja seadustehnilise ning juriidilise külje suhtes seisukohavõtmine; Riigi Teatajas avaldamiseks määratud valitsusasutuste aktide läbivaatamine nende seaduspärasuse kontrolli otstarbel; juriidiliste küsimuste selgitamine, mis Vabariigi Valitsuse või üksikute ministrite poolt kohtu- ja siseministrile seisukohavõtmiseks saadetakse; kodifitseerimistööd.

§ 31. Piirivalve valitsuse ülesandeks on: üle riigi piiri liikumise ja veo järelevalve, ja riigi piirimärkide korrashoiu eest hoolitsemine.

§ 32. Politseivalitsuse ülesandeks on: avaliku korra ja julgeoleku kaitse ning heakorra eest hoolitsemine; isikliku ja varandusliku julgeoleku vastu sihitud tegevuse ärahoidmine, ilmsikstegemine ja kõrvaldamine, ja üle riigi piiride liikumise korraldamine.

§ 33. Vangimajade valitsuse ülesandeks on: vangistusametuste korraldamine ja valitsemine ning kinnipidamiskaristuste täideviimine.

Juhataja **R. Penno**: Koosolek on üle 2 tunni kestnud... (Hüüded: Lõpetada!) Ma kuulen ettepanekut, koosolek lõpetada.

A. Tammann (töer): Ma leian, et kõige kohasem oleks tänane päevakord läbi võtta, et asunduskapitali seaduse saaks vähemalt I lugemisel vastu võtta. Kui meie selle edasi lükkame ja täna vastu ei võta, siis tuleb see I lugemisele vististi alles tuleval neljapäeval. Seniks hakkab aga eelarve arutamine lõpule jõudma ja ei saaks eelarvet enam asunduskapitali seaduse kohaselt ümber konstrueerida.

M. Laarman (põl): Ma hääletan ettepaneku poolt, koosolek lõpetada. Juba hommiku kella 10 saadik on peaaegu ühtesoodu koosolek kestnud, välja arvatud 1½-tunniline vaheaeg. Peab ometi olema teatav piir, kaua

jõuab tööd teha. Hommikuks on jälle komisjoni koosolekud määratud, milleks tarvis ette valmistada. Aga niipalju ei jõua töötada. Ma pooldan küll tehtud ettepanekut.

Juhataja **R. Penno**: Panen hääletamisele ettepaneku, lõpetada koosolek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

12. K. Tonkman'i sõnavõtmine isiklikus asjas.

K. Tonkman (põl) (isikl. asj.): Austatud Riigikogu liikmed! „Rahva Sõna“ nr. 43. on sõnum pealkirja all: „Põllumeeste kogude päike vanematekogus“, kus muu seas järgmist kirjutatud: „Teisipäevasel vanematekogu koosolekul tuli Tonkman jälle uue võttega. Kui vanematekogu liikmete poolt põllumeeste kogudele teravasti ette heideti nende eparlamentaarsete teguviisi pärast läinudreedesel Riigikogu koosolekul, kargas Tonkman täis tulist viha püsti ja hüüdis: Lasen oma püksid maha ja näitan teile...“

Tõsiasjade jaluleseadmiseks teatan, et see „Rahva Sõnas“ ilmunud teade otsast lõpuni ebatõtt sisaldab ja mulle seal sõnu suhu tahetakse panna, mis mina rääkinud ei ole. Vanematekogus tähendas kindral Soots, et talumajandusnõuande korraldamise seadus tuleks anda komisjoni ümbertöötamiseks, kuna see praegusel kujul põllumeeste kogude rühmale täiesti vastuvõtmatu on. Selle kindral Soots'i kõne vahele tähendas vanematekogu liige Anderkopp: „Kas see peab siis tähendama, et peame teie ees püksid maha ajama!“ Selle Anderkopp'i ebamäärase ütlemise peale tähendasin mina: Meie ees ei ole teil tarvis pükse maha ajada, sest meil ei ole mingit huvi teie tühje pükse vaadata.

Säärane oli mõttevahetus minu ja härra Anderkopp'i vahel.

Juhataja **R. Penno**: Ma palun niisuguseid väljendusi mitte tarvitada.

K. Tonkman (põl): Mina, kui Riigikogu liige, pean alandavaks niisugust ütlust minu kohta tarvitada, mida ma öelnud ei ole.

Juhataja **R. Penno**: Lõpetan Riigikogu koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 21.35 min.

Algkirjale alla kirjutatud:

Riigikogu abiesimees **R. Penno**.

Abisekretär **O. Liigand**.

Abisekretär **J. Piiskar**.